

Wychowawcze oddziaływanie obcowania z kulturą w kontekście pomocy postpenitencjarnej

BARBARA NOWAK

ORCID: 0000-0002-5211-3643

Uniwersytet Pedagogiczny
im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Wstęp

Kultura jako ogół wytworów działalności ludzkiej może stanowić wzór zachowań społecznych przyczyniający się do rozwoju jednostki lub grup żyjących na określonym terytorium. W związku z tym często rozpowszechniane są życiorysy osób, których działania wpisywały się w schemat kultury regionalnej¹.

Kultura umiejscowiona w codzienności danego społeczeństwa obejmuje między innymi zwyczaje wpisujące się w obrzędowość, sposoby zaspokajania potrzeb życiowych człowieka, przesady, wierzenia, szeroko rozumianą ideologię, życie codzienne obejmujące relacje rodzinne, kwestie wychowawcze czy też modę².

---

¹ S. Jedynak, *Kategorie Kultury*, Lublin 2011, s. 13–15; por. też M. Kwon, *Sztuka publiczna w przestrzeni, integracja czy interwencja*, przeł. D. Cieśla-Szymańska, „Kultura współczesna” 2009, nr 4.

² J. Kargul, *Upowszechnianie. Animacja. Komercjalizacja kultury*, Warszawa 2012, s. 34–38; por. też D. Jankowski, *Pedagogika kultury. Studia i koncepcja*, Kraków 2006, s. 54.

Niezmiernie ważnym elementem kultury jest konieczność jej upowszechniania, czyli planowany proces jej rozkrzewiania i rozprzestrzeniania, którego celem jest udostępnienie dóbr kultury jak najszerszym kręgom odbiorców. Pod pojęciem rozkrzewiania rozumie się włączenie jak największej liczby osób do procesu tworzenia dóbr kulturalnych, co utożsamiane jest z funkcją intensywną kultury. Z kolei pod pojęciem rozprzestrzeniania rozumie się udostępnianie osiągnięć kultury szerokim kręgom odbiorców, z czym wiąże się pojęcie funkcji ekstensywnej³.

Niezwykle trafne jest przedstawienie roli kultury w ujęciu H. Radlińskiej, która uważa, że może ona być źródłem „sił duchowych”, a każde działanie dotyczące zagadnień życiowych, ich przemian na przestrzeni dziejów może stanowić „najpiękniejszą formę dotarcia do serca drugiego człowieka, sposób uprawy gleby możliwości ludzkich, krzewienia wartości i wytwarzania narzędzi”⁴.

Według A. Kroebera kultura jest

przyjętym zwyczajowo sposobem działania, odczuwania, myślenia, wybranym przez społeczeństwo spośród nieskończonej liczby i różnorodności możliwych potencjalnych sposobów bycia. Jest ona przekazywana i utrzymuje ciągłość zarówno za pośrednictwem genetycznych mechanizmów dziedziczenia, jak również poprzez wzajemne oddziaływanie na siebie poszczególnych organizmów⁵.

Nie sposób pominąć istotnej roli kultury w przygotowaniu do życia wolnościowego, gdyż oddziałuje ona na osobowość, jest istotnym elementem pracy z drugim człowiekiem i — jak wskazuje A. Kamiński — pozwala ukształtować odpowiedni świat wartości, utrwalić właściwe cechy zachowań, wpisujące się w określony ideał wychowawczy⁶.

---

³ R. Wroczyński, *Pedagogika społeczna*, Warszawa 1985, s. 68; por. też K. Kornilowicz, *Pracownik kultury jako wychowawca*, [w:] *Pracownik oświatowy. Biuletyn XIV Konferencji oświatowej poświęconej sprawie kształcenia pracowników oświaty dorosłych*, Warszawa 1930, s. 37.

⁴ M. Cichosz, *Pedagogika społeczna w Polsce w latach 1945–2005, rozwój, obszary refleksji i badań, koncepcje*, Toruń 2006, s. 160; H. Radlińska, A. Kamiński, A. Uziembło, *Listy o pedagogice społecznej*, red. W. Theiss, Warszawa 1997, s. 48; por. też A. Horbowski, *Kultura w edukacji*, Rzeszów 2004, s. 43.

⁵ A. Kroeber, *Istota kultury*, Warszawa 1989, s. 79.

⁶ A. Kamiński, *Czas wolny i jego problematyka społeczno-wychowawcza*, Wrocław 1965, s. 75; zob. też H. Radlińska, *Książka wśród ludzi*, Warszawa 2003, s. 27.

Wychowanie do życia wolnościowego przez kulturę i w obszarze kultury w jednostkach penitencjarnych w okresie II Rzeczypospolitej

Po odzyskiwaniu przez Polskę niepodległości jednym ze znaczących problemów odradzającego się państwa była kwestia przestępczości, zarówno w odniesieniu do kobiet, jak i mężczyzn. W związku z tym w działaniach penitencjarnych podejmowano szeroko zakrojone wysiłki w celu zapobiegania powrotowi do przestępstwa, którego przyczyną w dużej mierze była trudna sytuacja nie tylko materialna i społeczna, lecz także kulturowa szerokich rzesz społeczeństwa.

Wielu spośród odbywających kary więzienia było pozbawionych relacji rodzinnych, opartych na pozytywnych wzorcach społecznych, a etap dzieciństwa wiązał się z doświadczeniem głodu, ciężkiej pracy fizycznej i brakiem dostępu do edukacji. Dlatego działania wychowawcze wobec osób skazanych były w dużej części realizowane w obszarze kultury, a wśród nich na szczególną uwagę zasługują następujące inicjatywy:

- nauka czytania i pisania,
- kontakt z książką, literaturą narodową,
- poznawanie wzorców postępowania wśród bohaterów narodowych,
- upamiętnianie rocznic państwowych i narodowych,
- przygotowywanie inscenizacji, krótkich scen teatralnych,
- wyjścia do instytucji kultury, muzeum, teatru,
- nauka i utrwalanie pieśni patriotycznych,
- czytanie wierszy i ich recytacja,
- koncerty pieśni patriotycznych,
- malowanie pejzaży polskich,
- poznawanie zwyczajów i tradycji w kulturze polskiej,
- nauka i utrwalanie kulturalnych form zachowania się w określonych sytuacjach życiowych,
- kultywowanie piękna ojczystego języka.

Tabela 1. Przedsięwzięcia kulturalne podejmowane przez jednostki penitencjarne w województwie śląskim w latach 1919–1925

Rodzaj działania	Grupy objęte oddziaływaniem	Stopień zaangażowania osadzonych według materiałów źródłowych (liczba wskazań)		
		odpowiedni	słaby	naganny
Nauka czytania i pisania	kobiety, mężczyźni, recydywiści	36	48	16
Nauka śpiewu	kobiety	25	—	—
Inscenizacje	kobiety, mężczyźni	37	—	11
Wyjścia do teatru	kobiety, mężczyźni	57	18	—
Spacery po zabytkach	kobiety, mężczyźni	19	13	3
Śpiewanie pieśni patriotycznych	kobiety	24	15	19
Wyjścia do muzeum	kobiety, mężczyźni	11	15	7
Koncerty pieśni patriotycznych	kobiety, mężczyźni, recydywiści	21	6	3
Zajęcia z zakresu malowania	kobiety, mężczyźni	26	15	2
Uroczystości ku czci św. Józefa, przedstawienia z życia patrona robotników	mężczyźni, recydywiści	29	31	8
Uroczystości barbórkowe	mężczyźni, kobiety, recydywiści	21	17	14

Szycie strojów do inscenizacji	kobiety	41	22	14
Ozdabianie strojów do inscenizacji	kobiety	49	30	15
Szycie obrusów świątecznych i ich wyszywanie	kobiety	42	49	11

Źródło: Akta Miasta Katowic (akta luźne), brak sygnatury, Archiwum Państwowe w Katowicach; Akta dotyczące opieki zastępczej, brak sygnatury, Archiwum parafii pw. św. Józefa w Chorzowie.

Tabela 2. Przedsięwzięcia kulturalne podejmowane przez jednostki penitencjarne w Krakowie w latach 1925–1930

Rodzaj działania	Grupy objęte oddziaływaniem	Uwagi
Nauka czytania i pisania	kobiety, mężczyźni, recydywiści	cztery kobiety odsunięto od nauki z powodu nagannej postawy
Nauka koronkarstwa	kobiety	przyswajanie tej umiejętności odbywało się dzięki „uprzejmości niejakiej panny Sempiańskiej wdowy”
Inscenizacje patriotyczne i religijne	kobiety, mężczyźni	próbami kierował niejaki pan Ferczyński, nauczyciel
Wyjścia do teatru	kobiety, mężczyźni	najczęściej wybierano 3–4 osoby najbardziej aktywne w czasie zajęć
Przedstawienia religijne	kobiety, mężczyźni	—
Śpiewanie pieśni patriotycznych	kobiety, mężczyźni	—
Wyjścia do muzeum	kobiety, mężczyźni	—

koncerty pieśni patriotycznych w ... pobliskim domu muzyki?...	kobiety, mężczyźni, recydywiści	—
Zajęcia z zakresu malowania	kobiety, mężczyźni	malowano z „przykładów” (obrazów) przynoszonych obrazów przez nauczycieli gimnazjum
Zajęcia artystyczne z drewna	mężczyźni, recydywiści	—
Wyplatanie koszy z wikliny, przeznaczonych do przedstawień i inscenizacji	kobiety, mężczyźni	—
Szycie strojów do inscenizacji patriotycznych	kobiety	—
Ozdabianie strojów do inscenizacji religijnych	kobiety, „mężczyźni... chcący wykonywać to zajęcie”	—
Szycie obrusów świątecznych i ich wyszywanie	kobiety	—

Źródło: „Sądy różne, zbiór szczątków zespołów”, nr zespołu 26, Archiwum Narodowe w Krakowie.

Niezmiernie ważną rolę w działaniach w obszarze kultury z osadzonymi odgrywało w tym okresie zaangażowanie członków bractw religijnych istniejących przy parafiach, chociażby Arcybractwa Miłosierdzia, Bractwa NMP, Konferencja św. Wincentego á Paulo, Stowarzyszenia

Kobiet Katolickich. Organizowali oni regularne „spotkania kulturalne”, których celem było „nawrócenie uwięzionych i przywrócenie do moralności poprzez zdobycie umiejętności przydatnych w służbie liturgicznej i utrzymaniu”⁷.

Tabela 3. Praca kulturalna w więzieniu św. Michała w Krakowie w latach 1920–1939

Rok	Podjęmowane inicjatywy	Cel pracy	Stopień poprawy
1920	prace w zakresie koronkarstwa, obrusy liturgiczne, haftowanie, na użytek liturgii w klasztorze ss. Wizytek	Kształtowanie umiejętności „skupienia, rozważania nad życiem swoim i świętych patronów”, „Przemyslenia nad własną poprawą”, „Nauka tego, co w życiu da utrzymanie”	zadowolający
1921	odczyty literatury narodowej: A. Mickiewicza, J. Słowackiego, S. Karłowicza	„[...] poznanie literatury narodowej dla własnego użytku i rozwoju umysłu”, pobudzanie do dobrych czynów, jakim jest nauka	zadowolający, „U niektórych mało widoczny”
1924	śpiewanie pieśni kościelnych, patriotycznych, nauka na pamięć słów „Roty”	rozwijanie pamięci, doskonalenie cnoty, wzbudzanie uczuć patriotycznych, kształtowanie pojęcia Polaka, obywatela, wskazywanie wielkiej roli religii w życiu narodowym i rodzinnym	z a d o w a l a j ą c y w s z c z e g ó l n o ś c i w p r z y p a d k u m ł o d y c h a r e s z t a n t ó w

⁷ Ordynacje Arcybractwa Miłosierdzia 1830, 1928, Archiwum Narodowe w Krakowie.

1925	inscenizacje teatralne dotyczące życia świętych, fragmentów biblijnych, legend o świętych, bohaterów narodowych: Tadeusza Kościuszki, Ludwika Mierosławskiego, Henryka Dąbrowskiego	wychowanie w aspekcie doceniania przynależności do danego narodu, państwa, utożsamienie się z nim, kształtowanie poczucia tak zwanej dumy narodowej, naśladowanie bohaterów narodowych, kształtowanie patriotyzmu, wskazywanie możliwości naprawy swojego życia, „czerpiąc z przykładów zasłużonych Polaków”	zadowolający
1926	polscy książęta i królowie, odczyty, inscenizacje, czytanie książek zawierających opisy panowania polskich władców, zwiedzanie miejsc związanych z polską Koroną: Wawel, Trakt Królewski	kształtowanie ducha patriotyzmu, przynależności do państwa z tak bogatą przeszłością dziejową, podkreślanie ogromnej roli zarówno Piastów, jak i Jagiellonów w budowie potęgi państwa polskiego	zadowolający w szczególności na skutek poznania budujących przykładów z życia polskich władców
1927	odczyty literatury narodowej: J. Kochanowski, A.F. Modrzewski, M. Rej, A. Mickiewicz, J. Słowacki, S. Karłowicz	podkreślanie znaczenia polskiego języka, kształtowanie umiejętności posługiwania się językiem polskim, nauka czytania, pisanie w stosunku do osadzonych „nie będących analfabetami, zwiększenie nacisku na lepsze opanowanie polszczyzny”	„Mało zadowolający w przypadku najstarszych więźniów i uwikłanych w lenistwo”

1929	spacery historyczne po mieście Krakowie z tymi, „którzy dążą do szczególnej poprawy”, „na trasie spaceru, Kościół Mariacki, Katedra na Wawelu, Sukiennice, Kościół pw. Św. Barbary, Klasztor oo. Dominikanów”	„Wzbudzenie żalu nad swoimi czynami, które mogą być odkupione modlitwą i dobrym postępowaniem”, wskazanie roli miejsc szczególnie ważnych w dziejach narodu polskiego i poznanie ich historii	—
1932	odczyty upamiętniające zwycięstwo Polaków w bitwie pod Grunwaldem, inscenizacja patriotyczna, śpiewanie pieśni patriotycznych i religijnych: „Rota”, „Bogurodzica”, „Nie rzucim ziemi...”	kształtowanie patriotycznych uczuć, zwrócenie uwagi na konieczność wychowywania w tym duchu dzieci, krzewienie wiary w dogmaty religii katolickiej	—
1935	polscy bohaterowie powstań narodowych: powstania listopadowego, krakowskiego, styczniowego	edukacja w obszarze polskiej historii, podkreślanie bohaterstwa narodowego, odwagi i patriotyzmu w walce o wolność, krzewienie ducha patriotyzmu, wskazywanie na wielką rolę odwagi w życiu, a potępienie tchórzostwa i obojętności wobec swojego państwa	—

1936	odczyty literatury narodowej: J. Kochanowski, A. Mickiewicza, J. Słowackiego, S. Karłowicza, A.F. Modrzewski, M. Rej, podkreślanie znaczenia polskiego języka, kształtowanie umiejętności posługiwania się językiem polskim, nauka czytania, pisanie	—	—
1937	muzyka polska: odczyty obejmujące poznanie życiorysów wybitnych polskich muzyków i kompozytorów: Chopina, Czajkowskiego, Moniuszki, rola muzyki narodowej w polskiej kulturze	kształtowanie szacunku do polskiej muzyki, poznanie jej brzmienia i kształtowanie umiejętności zachwycenia się nią, wyrabianie umiejętności słuchania muzyki poważnej „jako perły narodowej”	—

Źródło: „Nauka więźniów 1899–1929”, „Szkoła więzienna i zatrudnienie więźniów”, sygn. 29/440/107, Archiwum Narodowe w Krakowie.

W realizacji zadań kulturalno-oświatowych znaczącą rolę odgrywał w tym czasie „Patronat”, którego członkowie odbywali regularne odwiedziny w więzieniach. Jedną z form pomocy była edukacja w zakresie historii polskiej, poprzez przykłady życia wybranych Polaków żyjących na przestrzeni dziejów Rzeczypospolitej i z których więźniowie mogli czerpać wzory do naśladowania, podejmując wysiłki w zakresie poprawy moralnej. I tak wśród wzorów godnych do naśladowania w polskiej historii pojawiły się następujące postaci, wskazywane przez członków „Patronatu”:

- św. Jacek,
- bp Iwo Odrowąż,
- św. Jadwiga, żona Henryka Brodatego,

- bł. Kinga, żona Bolesława Wstydlivego,
- królowa Jadwiga,
- św. Kazimierz,
- Piotr Skarga,
- Tadeusz Kościuszko,
- Jan Matejko,
- Józef Dietl,
- brat Albert¹.

Miejsce pracy kulturalno-oświatowej w pomocy postpenitencjarnej wspólnie

Biorąc pod uwagę znaczący wpływ kultury na życie człowieka, niezmiernie ważne jest zapewnienie osadzonym kontaktu z kulturą. Dla wielu z nich pobyt w zakładzie karnym jest pierwszą możliwością spotkania w obszarze kultury, obcowania z nią, uczenia się jej przeżywania, dostrzegania wpływu kultury na życie ich samych oraz ich rodzin.

Niezwykle ważne jest, aby działania podejmowane w jednostkach penitencjarnych w sferze kultury mogły stworzyć indywidualną „strefę” jej przeżywania każdemu z osadzonych w osobistym wymiarze, indywidualnie, jednostkowo, niejednokrotnie w początkowym okresie zgodnie z dotychczasowymi wyobrażeniami o kulturze, jakie zgromadzili w swym dotychczasowym doświadczeniu życiowym. Stąd też organizacja działań w obszarze kultury w aspekcie przygotowania do życia wolnościowego powinna dotyczyć następujących płaszczyzn:

— wewnętrznej — odrębnego przeżywania kultury, które ma charakter indywidualny i jest zarezerwowane wyłącznie dla określonej osoby (dosłownie: nikt inny nie będzie doświadczał już takich samych wrażeń jak dana jednostka)

— zewnętrznej-zespołowej — chodzi o obcowanie z kulturą wspólnie z drugim człowiekiem, z określonym zespołem, z którym następuje współdziałanie w obszarze poznawania i przeżywania kultury, uczenie się jej, rozmowy na temat własnych doznań, przeżyć, których źródłem są

---

⁸ Sprawozdanie z działalności Patronatu w Krakowie (Towarzystwo Opieki nad Więźniami) za czas od 1 kwietnia 1938 do 31 marca 1939, Archiwum Narodowe w Krakowie.

podejmowane inicjatywy czy sam odbiór na przykład sztuki. Tego rodzaju współdziałanie odbywa się w obecności drugiego człowieka, z którym nie łączą jednostki bliskie więzi osobiste, w tym rodzinne;

— zewnętrznej-emocjonalnej — w podejmowanych działaniach w obszarze obcowania z kulturą, jej poznawania i przeżywania niezwykle ważna jest jednak obecność bliskiego człowieka, z którym jednostka ma szczególnie bliskie relacje, które są oparte na więziach rodzinnych, przyjacielskich czy partnerskich. W tym kręgu doznania i doświadczane przeżycia są szczególnie ważne, gdyż kształtują w osadzonych umiejętność współpracy na polu kultury, podejmowania inicjatyw dla dobra ukochanej osoby, pragnienie dla niej tych samych albo podobnych doznań, wrażeń, dążenie do sprawienia jej przyjemności, radości, a więc wzbudzanie pozytywnych relacji w odniesieniu do bliskiej osoby.

Ponadto współpraca na polu kultury jest okazją do kształcenia umiejętności pracy zespołowej, twórczej, swobodnego wypowiedzania się na dany temat artystyczny czy wreszcie staje się inspiracją do dalszych poszukiwań w aspekcie indywidualnych zainteresowań.

Niejednokrotnie w grupie osadzonych znajdują się osoby, dla których działania artystyczne pozostawały w sferze własnych wyobrażeń, a nawet marzeń, które w jakiś sposób żyły w myśli, wyobraźni danej jednostki, ale do tej pory z różnych przyczyn nie mogły być realizowane.

Wreszcie inna grupa działań kulturotwórczych może skupiać jednostki, których pierwszy kontakt ze sztuką w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności spowodował „odkrycie” swoich zainteresowań artystycznych i wzbudził chęć pracy nad ich realizacją jeszcze w warunkach izolacyjnych, a następnie wolnościowych.

Wielu osadzonych wspomina życie przed popełnieniem przestępstwa jako ten etap, który pozbawiony był jakichkolwiek kontaktów z kulturą, w szerokim tego słowa znaczeniu, wielu z nich podkreśla, iż nie było konieczne, a zdaniem ich rodziców czy innych członków rodziny był to zbyteczny wydatek, który nie znajdował uzasadnienia w budżecie domowym. Jeszcze inni stwierdzali, że sami już w swoim dorosłym życiu nie odczuwali potrzeby na przykład pójścia do kina, gdyż — jak twierdzili — film można zobaczyć w domu, a kontakt z innymi instytucjami kultury, na przykład wyjście do teatru, muzeum, traktowano jako „dziwactwo”.

W domu rodzinnym odkąd pamiętam, nigdy nie zajmowano się sprawami kultury, nie rozmawialiśmy na te tematy, nawet zwykłe wyjście do kina było traktowane jako coś zbytecznego, na co nie warto wydawać pieniędzy... Nigdy nie byłam z rodzicami w teatrze, na jakimkolwiek koncercie... Bardzo długo nie wiedziałam, czym jest opera... oczywiście były sytuacje, kiedy podejmowano temat wyjazdu na przykład do teatru wspólnie z klasą, do której uczęszczałam, ale to tylko po to, by mi powiedzieć, że na takie niepotrzebne sprawy nie mamy pieniędzy... (Anna, lat 29)

Zatem brak kontaktu z kulturą w przypadku wielu osadzonych jest spowodowany trudną sytuacją materialną, w której nie znajdują odzwierciedlenia potrzeby artystyczne, traktowane jako niepotrzebny balast, a w wielu wypadkach „tłumione” są przy pierwszych sygnałach zgłaszanych przez młode pokolenie. Jeden z osadzonych tak wspomina swoje doświadczenia w tym zakresie:

Kiedy uczęszczałem do szkoły podstawowej, zazdrościłem tym moim kolegom, którzy grali na instrumentach, opowiadali o koncertach, o wyjazdach artystycznych, zdobywanych nagrodach... do końca nie umiałem sobie tego wyobrazić... ale gdzieś w środku była tęsknota właśnie za takim życiem. Nigdy nie byłem w sali koncertowej... a moje wyobrażenia biegły do sali gimnastycznej w naszej szkole, w której odbywały się akademie, w czasie której wspomniani uczniowie grali na akordeonie, na skrzypcach... ubrani elegancko... Stawiałem sobie pytanie, a gdybym tak ja był na ich miejscu, tak grał? Dziś jestem już za stary, a moje ręce już nie byłyby w stanie tak pięknie grać... Myślę, że życie czegoś mnie pozbawiło... Może gdybym umiał grać, nie byłbym tutaj? (Eugeniusz, lat 59)

Przytoczona wypowiedź dowodzi, iż w pewnym sensie nie zostały zrealizowane marzenia — to osobiste wewnętrzne dążenie do kontaktu ze sztuką, pomimo braku jej bliskości, braku pełnych zrozumienia dziecięcych potrzeb relacji w domu rodzinnym, pojawia się bliżej nieokreślona tęsknota za czymś, co czyni człowieka lepszym, doskonalszym i prowadzi do innej rzeczywistości niż ta więzienna.

W grupie osadzonych są również osoby, które w swoim życiu wolnościowym doświadczały kontaktu ze sztuką: muzyką, literaturą czy malarstwem. Rozumienie sztuki, obcowanie z nią staje się przedmiotem tęsknoty, instrumentem mobilizującym do spełnienia postanowień, zamierzeń, skutecznym wysiłki resocjalizacyjne, podejmowane w celu realizacji tych doświadczeń w obszarze kultury już w życiu wolnościowym. Potwierdzeniem takich dążeń wolnościowych może być poniższa wypowiedź:

Pochodzę z rodziny, o której można powiedzieć „muzykująca”, dziadek, ojciec, brat, siostra i oczywiście ja. Pierwszym moim nauczycielem gry na pianinie był jeszcze mój dziadek, po jego śmierci mój tata. Chodziłem do ogniska muzycznego przez 4 lata... sprawiało mi to satysfakcję... Najwspanialej było w święta, kiedy wspólnie w rodzinie śpiewaliśmy kolędy do dźwięków płynących z pianina, akordeonu, skrzypiec... Tęsknię za takimi świętami... Marzę o tym, by zagrać wspólnie ze swoją rodziną, do której dołączyła moja mała córka... (Adam, lat 37)

W kontekście życia wolnościowego niezwykle istotne jest obcowanie z kulturą i uczenie się jej przeżywania poza murami więziennymi. Doświadczenie przebywania w instytucjach kultury, zarówno przypomnianie sobie doświadczeń w tym zakresie, jak i budowanie nowych, znacząco ułatwia kulturowe porozumienie i staje się czynnikiem motywującym do życia w przestrzeni kulturowej. Jedną z form obcowania z kulturą i możliwością jej przeżywania jest poznawanie miejsc związanych z bogactwem kultury dziejowej kraju, a więc poznawanie dorobku kulturowego najbliższego regionu, związanego z miejscem zamieszkania, aż po poznawanie zdobyczy kulturowych wpisujących się w dorobek państwa ojczyzny.

Tego rodzaju działania wzmacniane bezpośrednim obcowaniem ze sztuką sięgającą odległych wieków z pewnością stanowią dla osadzonych ogromne przeżycie, szczególnie istotne w wymiarze osobistym:

W ramach zajęć społeczno-oświatowych pojechaliśmy do Krakowa na zajęcia do Biblioteki Jagiellońskiej... Niesamowite przeżycie, nigdy tam nie byłem, oczywiście byłem już w Krakowie, ale w innej sytuacji, na meczu... Wtedy Kraków miał dla mnie inne atrakcje... Nigdy sobie nie wyobrażałem, że w jednym miejscu zgromadzonych jest tyle książek z różnych czasów... To takie dziwne uczucie, gdy pomyślisz, że do tej biblioteki uczęszczali dawni zacy, o których przypominam sobie z lekcji historii... (Andrzej, lat 42)

Zakończenie

Kultura zajmuje ważne miejsce w pomocy postpenitencjarnej, wskazując osadzonym możliwości skoncentrowania swoich działań na wartościach duchowych, z którymi wielu z nich do tej pory się nie utożsamiało. Pomimo początkowego dystansu do udziału w zajęciach z obszaru kultury z biegiem czasu osadzeni chętnie podejmują wyzwanie, jakim są dla nich nowe doświadczenia związane z odbiorem kultury i jej prze-

żywaniem, a potem niejednokrotnie jej krzewieniem poprzez aktywne włączenie się w działalność artystyczną.

Wielu z nich swoje działania koncentruje na planach przyszłościowych, co dotyczy różnych sfer obcowania z kulturą — jest to planowanie wyjścia do kina, teatru, u niektórych do opery czy filharmonii, a u innych pojawia się deklaracja kontynuowania muzykowania, śpiewu czy też malowania, które zostały zapoczątkowane poza murami więziennymi.

Dla tego rodzaju planów przyszłościowych inspiracją mogą być spotkania w obszarze kultury najpierw w warunkach izolacyjnych, a później wolnościowych. Niezmiernie istotne jest, że obcowanie z kulturą wielu osadzonym pomaga uporządkować relacje rodzinne, niejednokrotnie już dawno zaburzone. Z pewnością ważnym doświadczeniem dla odbywających karę pozbawienia wolności jest możliwość przeżywania kultury wspólnie z bliską osobą, na przykład członkiem rodziny. Niezwykle ważne jest dążenie do tego, aby osadzony i jego rodzina doświadczyli piękna wartości płynących z kultury i chcieli na stałe umieścić je w ich życiu.

The educational impact of contact with culture in the context of post-penitentiary assistance

Summary

The paper deals with the impact of culture on convicted offenders. Culture is an important element of post-penitentiary assistance, indicating to inmates the possibility of focusing their efforts on spiritual values, with which many of them have not identified themselves before. Culture as part of the everyday life of society encompasses, among others, customs, ways of satisfying basic needs, superstitions, beliefs, broadly defined ideology, everyday life including family relations, questions of upbringing and, finally, fashion. An extremely important element of culture is the need to promote it, i.e. a planned process of its dissemination the objective of which is to make cultural goods accessible to as many people as possible.

Keywords: post-penitentiary assistance, custodial sentence, convicted offenders.